

9. Macmillan Dictionary and Thesaurus : Free English Dictionary Online. Режим доступу : <http://www.macmillandictionary.com/>.

*Статтю рекомендовано до друку кандидатом педагогічних наук, доцентом кафедри іноземної філології і методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
Сердюк Н.Ю.*

Стаття надійшла до редакції 24 лютого 2015 року

УДК 81-26. 347.78.034

Тетяна Чрділелі
(м. Кременчук, Україна)

ІМПЛІЦИТНІСТЬ У ПУБЛІЦИСТИЦІ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ

У статті розглядаються питання, присвячені сутності явища мовної імпліцитності, простежуються й узагальнюються підходи до вивчення імпліцитності на сучасному етапі розвитку лінгвістики та вивчаються особливості проявів імплікації у публіцистичному дискурсі. Також схарактеризовано особливості відтворення імпліцитної інформації при перекладі англomовних публіцистичних текстів. Аналіз виконаних перекладів дозволив визначити фактори, які зумовлюють як можливість зберегти імпліцитність, так і необхідність застосування експлікації при передачі запланованої імпліцитності.

Ключові слова: імпліцитність, пресупозиції, імплікатури, публіцистика, маніпулятивний вплив, мовний зміст оригіналу, модифікація, експлікація, прагматичний ефект.

В статье рассматриваются вопросы, посвященные сущности явления языковой имплицитности, прослеживаются и обобщаются подходы к изучению имплицитности на современном этапе развития

лингвистики и изучаются особенности проявлений импликации в публицистическом дискурсе. Также охарактеризованы особенности передачи имплицитной информации при переводе англоязычных публицистических текстов. Анализ выполненных переводов позволил определить факторы, которые обуславливают как возможность сохранить имплицитность, так и необходимость применения экспликации при передаче запланированной имплицитности

Ключевые слова: *имплицитность, пресуппозиции, имплицатуры, публицистика, манипулятивное воздействие, языковой смысл оригинала, модификация, экспликация, прагматический эффект.*

The article focuses on problems of language implicitness nature; it determines and summarizes approaches to the study of implicitness at the present stage of linguistics development as well as sets out to provide the analyses of the implication functioning in the publicist discourse. The main peculiarities of rendering implicit information in the process of translating English journalistic texts are characterized. The analysis of the translations has made it possible to reveal the factors that determine both the option to save implicitness and the necessity to employ the method of explication for rendering intentional implicitness.

Key words: *implicitness, presuppositions, implicature, journalism, manipulative impact, linguistic meaning of the original, modification, explication, pragmatic effect.*

Категорія імпліцитності є об'єктом уваги дослідників як у лінгвістиці, так і в філософії, психології, логіці, що свідчить про значущість даного явища та інтерес, який воно викликає через свою складну семантичну будову і неоднорідність способів реалізації в мові. Імпліцитність є універсальною властивістю мови передавати приховану, неявну інформацію, яка не виражена у повідомленні за допомогою формальних засобів мови, але сприймається і може бути виведена адресатом із представлених експліцитно значень мовних одиниць за допомогою розумових операцій та з врахуванням контексту, фонових та прагматичних знань. Особливо актуальним є вивчення імпліцитності у публіцистичному дискурсі, де активно використовуються технології маніпулювання, направлені на зміну думок, переконань, оцінок, картини світу, ієрархії цінностей та поведінки адресата. Для того, щоб такий

вплив був непомітним, журналісти використовують імпліцитні (приховані) смисли, тому імпліцитність відіграє важливу роль в публіцистичних текстах. Проблема імпліцитності досліджується у працях багатьох вчених і з різних підходів, однак на сьогодні явище імпліцитності вивчене недостатньо, особливо в аспекті перекладу. Все це обумовлює актуальність даного дослідження.

Метою дослідження є визначення специфіки функціонування імпліцитності в англійській публіцистиці та основних шляхів передачі імпліцитності оригіналу при перекладі публіцистичних текстів з англійської мови на українську.

Як відомо, комунікативна діяльність підпорядковується принципу раціональності, або принципу економії зусиль. Цей принцип полягає у намаганні досягти мети якнайшвидше і з мінімальними витратами зусиль і ресурсів. Як відмічають багато вчених, саме імпліцитність служить для економії мовних зусиль, мовних засобів (уникнення зайвих компонентів висловлювання, без яких можна зрозуміти смисл висловлювання) [1, с. 14; 3, с. 10; 4, с. 24; 10, с. 12]. Тобто наявність імпліцитності у мові пояснюється дією закону економії у мові, проявом тенденції до компресії інформації.

Імпліцитність може обумовлюватися і небажанням автора нести відповідальність за відкрито висловлену думку. Використання прихованої інформації допомагає уникнути формулювання негативних суджень, оцінок або перевести їх у русло більш загальних, загальноприйнятих знань або точок зору, за які мовець не несе відповідальності [14, с. 8].

Імпліцитна інформація може бути також засобом комунікативного впливу на адресата і навіть маніпулювання свідомістю адресата, допомагаючи автору контролювати виведення бажаних і небажаних висновків реципієнтом [9, с. 211–212], або виступати художнім засобом, так як вона здатна підвищити експресивність та естетичний вплив на читача [9, с. 212]. Як зазначають Г. Хамзіна та Я. Литвак, між імпліцитними та експліцитними компонентами семантики текстових одиниць або фрагментів тексту існує взаємозв'язок,

певний механізм взаємодії, що забезпечує інформативну повноцінність даних відрізків тексту [13; 8].

На даний момент у лінгвістиці явище імпліцитності вивчається в рамках когнітивно-комунікативного підходу до мови. Імпліцитність розглядається як одна з найважливіших мовних універсалій, яка властива мові як знаковій системі і яка виникає в результаті тісної взаємодії мовних і мовленнєвих чинників. Згідно з когнітивно-комунікативним підходом, імпліцитність присутня у всіх текстах, створених на будь-якій природній мові, починаючи з тем повсякденного життя і закінчуючи мовою науки [9, с. 211].

Ключове значення для осмислення явища імпліцитності мав розвиток прагматики. Прагматичний підхід до вивчення імпліцитності виник у рамках теорії розмовних імплікатур Г. Грайса. В основі цієї теорії лежить гіпотеза про те, що учасники комунікації в нормальних умовах мають спільну мету – досягнення взаєморозуміння (принцип кооперації), а також комунікативні постулати, які дозволяють виводити з прямого смислу висловлювання комунікативні імплікатури, що не входять у прямий смисл речення, але розшифровуються слухачем у контексті комунікації [2, с. 222–223].

Через свій прихований характер імпліцитна інформація як комунікативний засіб має великий маніпулятивний потенціал. Під маніпуляцією розуміється використання особливостей мови і принципів її застосування з метою прихованого впливу на адресата у потрібному для адресанта напрямі, при якому останній нав'язує адресату певне уявлення про дійсність, емоційну реакцію або намір, які не збігаються з тим, які адресат міг би сформувати самостійно [9, с. 222; 14, с. 9]. Аналізуючи вплив масової культури на реципієнта, сучасні дослідники виокремлюють використання імпліцитної інформації, привабливість якої пов'язана й зумовлена, по-перше, тим, що вона діє попри аналітичні процедури мозку, а отже, не підлягає оцінці, сприймаючись адресатом як даність. По-друге, людина сама зчитує інформацію з тексту, а не отримує її у готовому вигляді, тому не шукає підтверджень чи доказів [9; 11]. Саме з цієї причини використання запланованої

імпліцитності у публіцистиці є вельми ефективним для прихованого впливу на адресата.

Крім того, відмінною рисою сучасного публіцистичного дискурсу є відмова від відкритої пропаганди, прямого ідеологічного тиску на адресата на користь вмילו замаскованого маніпулювання масовою свідомістю за допомогою прихованих мовних механізмів формування оцінки [11, с. 59]. Тобто імпліцитна оцінка не нав'язується, а непомітно викликається у адресата: сприймаючи закладену автором оцінку на емоційному рівні, читачу здається, що він прийшов до оцінного висновку сам.

Наявність у тексті оригіналу імпліцитної інформації ставить перед перекладачем проблему її адекватної передачі при перекладі. Неврахування, опущення такої інформації збіднює переклад, призводить до смислових помилок. Як зазначає В. Комісаров, перекладач повинен намагатися відтворити весь глобальний зміст оригіналу, який складається не лише з експліцитного, але і з імпліцитного смислу [5, с. 55].

При передачі імпліцитного смислу оригіналу перекладач виконує такі операції: а) ідентифікація імпліцитного смислу; б) інтерпретація імпліцитного смислу і визначення ступеня його релевантності для семантики тексту в цілому; в) прагматичне прогнозування, тобто прогнозування інтерпретативної готовності читача відносно різних варіантів перекладу даного смислового компонента; г) вибір варіанту перекладу, який залежить від попередніх операцій [12, с. 10–11].

В ідеалі, імпліцитна інформація в оригіналі повинна залишатися імпліцитною в перекладі. За думкою В. Комісарова, збереження імпліцитності оригіналу досягається двома шляхами: за допомогою відтворення мовного змісту оригіналу та його модифікації. У цих випадках співвідношення експліцитного та імпліцитного смислу в оригіналі та перекладі однакове [5, с. 56].

У наступному прикладі із статті у газеті *The Times* іронічне ставлення автора до подій, що описуються, подається через апеляцію до концептів прецедентних текстів із грецької міфології:

One can be Hercules and clean the Augean stable. One can be Atlas and hold up the heavenly vault. But no one has ever succeeded in combining the two roles (Times 21/06/2006).

Виходячи з прогнозування інтерпретативної готовності читача зрозуміти згадані у статті образи, імпліцитність при перекладі доцільно зберегти шляхом відтворення мовного змісту оригіналу:

Можна бути Геркулесом і вичистити Авгієві стайні. Можна бути Атласом і держати на плечах небесне склепіння. Але ще нікому не вдалося поєднати ці дві ролі.

Як бачимо, еквівалентна передача мовного змісту оригіналу забезпечує збереження імпліцитного смислу тексту оригіналу, що можна спостерігати і наступному прикладі:

Newt Gingrich and the Art of Racial Dog Whistling (Newsweek 30/01/2012).

Ньют Гінгріч і мистецтво «тактики собачого свистку» у расових питаннях.

Словосполучення dog whistling позначає таку форму політичного виступу з використанням певним чином закодованої мови, коли широкий загальний сприймає його пряме значення, але одночасно він несе зовсім інше або більш специфічне значення для цільової підгрупи. Цей політичний термін має знижену конотацію і створений за аналогією із собачим свистком, який діє у такий спосіб, що собака чує звуки в тому частотному діапазоні, який не доступний людині. Як видно з наведеного прикладу, при перекладі імпліцитна негативна оцінка оригіналу збереглася.

Але у будь-якому разі перекладачу завжди необхідно прогнозувати готовність аудиторії, для якої він перекладає, виводити імпліцитний смисл з тексту перекладу. Тобто відтворення мовного змісту оригіналу для збереження його імпліцитності прийнятне у випадках, коли адресат тексту перекладу здатен виводити імплікатури, аналогічні імплікатурам, які виводить носій мови оригіналу. Проаналізуємо наступний приклад – назву статті М. Кемпбела (Mathew Campbell) із газети The Times:

Carla Bruni 'stirs the Che Guevara' inside Nicolas Sarkozy (Times 16/11/2008).

Використовуючи ім'я Ернесто Че Гевари (ісп. Ernesto Che Guevara), латиноамериканського революціонера і одного з керівників Кубинської революції, автор апелює до когнітивної бази читача, де цей образ асоціюється з революційним духом і авантюризмом. Універсальна прецедентність цього імені дозволяє зберегти імпліцитність оригіналу, відтворивши його мовний зміст:

Карла Бруні «розбурхує дух Че Гевари» в Ніколя Саркозі.

Але у випадках, коли існують суттєві лексико-граматичні відмінності у мовах оригіналу і перекладу, для збереження прагматичного ефекту імпліцитності перекладачеві необхідно вдаватися до модифікації мовного вираження, наприклад:

But Hasani spent 25 years in the US, and some of the can-do optimism of Americans rubbed off on him (Financial Times 21/06/2003).

Для того, щоб передати ідею, що американці характеризуються старанністю (імпліцитна позитивна оцінка), слід застосувати певні трансформації при перекладі словосполучення *can-do optimism*, тому що подібні конструкції не є типовими для української мови:

Але після 25 років, проведених у Сполучених Штатах, Хасані передався оптимізм американців, який закликає: «все нам під силу».

Таким чином, збереження імпліцитності оригіналу забезпечує однакове співвідношення плану вираження і плану змісту в тексті перекладу.

Однак часто при перекладі неможливо зберегти симетричність експліцитного та імпліцитного смислу оригіналу. На проблему неможливості відтворення імпліцитних смислів у перекладі вказує багато науковців, які вважають, що експліцитне відтворення імпліцитного смислу оригіналу зумовлене дією семантичних, прагматичних, стилістичних та інших чинників [5; 7; 15]. Експлікацією називається лексико-граматична трансформація, при якій лексична одиниця мови оригіналу замінюється словосполученням, яке експлікує її значення, тобто дає пояснення цього значення на мові перекладу для полегшення розуміння тексту іншомовним

читачем. При цьому перекладач повинен поставити та розв'язати три основні питання: 1) що сказав автор; 2) що автор мав на увазі; 3) як він це виразив [7, с. 43–47].

Слід також враховувати, що публіцистичні статті, хоча і висвітлюють широке коло питань життя різних країн, перш за все призначені для аудиторії мови оригіналу, тому вони є специфічними у прагматичному відношенні [5, с. 59–60]. Рецептор, який належить до іншої лінгвокультурної спільноти, може не мати тих знань, які має рецептор оригіналу і які необхідні для інтерпретації мовного змісту вихідного тексту.

Дослідження показало, що експлікація при перекладі необхідна при передачі як системно обумовленої, так і запланованої імпліцитності. Експлікація запланованої імпліцитності пов'язана з розкриттям пресупозицій та імплікацій (експлікація імплікатур та контекстуального смислу оригіналу). Вона може реалізовуватися через описовий переклад, пояснення чи коментар.

Наприклад, у статті «Callista Gingrich: What First Lady Candidates Bring to the Ticket» в журналі Newsweek йдеться про дружину кандидата у президенти Ньюта Гінгріча (Newt Gingrich), і автор статті М. Коттл (Michelle Cottle) надає їй наступну характеристику:

And with a manner as prim as her trademark pearls, it's little wonder that Callista elicits such unflattering descriptions as «Fembot», «Stepford wife», and «plasticine».

Використані автором прецедентні імена добре відомі американським читачам, але майже незрозумілі українському адресату через відсутність потрібних пресупозицій. При перекладі важливо їх зберегти, але і водночас надати можливість реципієнту перекладу зрозуміти їх значення, що можна зробити через перекладацький коментар із застосуванням смислового розвитку:

Не дивно, що така манірна, як і її фірмові перлини, Калліста викликає невтішні характеристики на кшталт «Фембот» (*жінка-робот*), «Степфордська дружина» (*ідеальна домогосподарка*) та «воскова фігура».

Переклад вносить суттєві корективи в пресупозиції тексту оригіналу. Адже знання, які відомі адресату оригіналу

і які сприймаються ним як даність, можуть виявитися незрозумілими, невідомими для одержувачів тексту перекладу – носіїв іншої мови і культури. Особливо це стосується випадків використання реалій, знання яких входить до пресупозицій, що лежать в основі тексту, і які одночасно представляють собою певну алюзію. При цьому український одержувач може не знати добре відомі англійському адресату прецедентні феномени, до яких апелює автор тексту. Дослівна передача такого роду алюзій не створює запланованого комунікативного ефекту, залишаючи нерозкритою імплікацію, яка лежить в її основі. Наприклад, розглянемо таку лексему, як *lucky duckies*, що позначає тих людей, які не платять федеральний податок на прибуток через свій низький рівень доходів. Проблема постає у збереженні прагматичного потенціалу даного вислову, який зараз вельми часто використовується у політичних дебатах стосовно податкової реформи в Америці:

From Tim Pawlenty to Newt Gingrich, Campaign 2012 already has its losers and lucky duckies (Newsweek 30/01/2012).

Зважаючи на стилістичну домінанту фрази, яка побудована на протиставленні (*losers – lucky duckies*), можна вдатися до прийому генералізації:

Від Тіма Поленті до Ньюта Гінгріча, виборча кампанія 2012 року вже має своїх лузерів та везунчиків.

Використання при перекладі лексичних одиниць розмовного стилю, і навіть сленгу *лузер*, теж сприяє відтворенню комунікативної інтенції автора.

Переклад ще більш ускладнюється, коли імпліцитність побудована на грі слів, як у наступному прикладі:

Why the Clyde offer is not so bonny (Los Angeles Times 30/05/2007).

У статті йдеться про намагання викупити акції Шотландської енергетичної компанії Clyde Company. Домінантою даного висловлювання є іронія, яка ґрунтується на каламбурі – поєднанні слів *Clyde* та *bonny*. По-перше, тут ми маємо апеляцію до популярного гангстерського фільму «Bonnie and Clyde». По-друге, слово *bonny* у Шотландії має значення «привабливий». Таким чином, імпліцитність заголовку полягає

у тому, що ця пропозиція не є привабливою для акціонерів компанії. В українському перекладі не можливо зберегти дану гру слів і тому виправданим є описовий переклад з опущенням образності, де домінантою вже стає інформативна складова висловлювання, але зберігається комунікативна інтенція:

Чому пропозиція придбати «Клайд компанії» не є привабливою.

Як видно із наведеного прикладу, розкриття пресупозицій та імплікацій, які лежать в основі оригіналу, нерідко потребує глибокого проникнення в екстралінгвістичний контекст.

Необхідність експлікації при передачі запланованої імпліцитності обумовлюється: 1) прагматичною специфічністю англійських публіцистичних текстів, які створюються для англомовних читачів і не розраховані на українського адресата; 2) відсутністю в українських читачів необхідних пресупозицій та фонових знань, необхідних для розуміння імпліцитної інформації; 3) тим фактом, що відтворення або модифікація мовного змісту оригіналу не завжди забезпечують повне розуміння імпліцитного смислу оригіналу носієм мови перекладу, або запланованого автором впливу цього смислу на носія мови перекладу.

Таким чином, дослідження показало, що передача імпліцитності оригіналу потребує особливого підходу з боку перекладача. Збереження імпліцитності оригіналу у перекладі є вельми бажаним, оскільки це відповідає комунікативному наміру автора здійснити прихований вплив на адресата. Однак таке збереження не завжди виявляється можливим через лінгвістичні та екстралінгвістичні чинники і тоді постає необхідність у застосуванні експлікації. Експлікація переводить пресупозитивну, фонову, імпліцитну інформацію у «відкритий текст», а також суттєво змінює модальність висловлювання та його структуру. При передачі запланованої імпліцитності оригіналу експлікація зумовлюється прагматичними чинниками – відсутністю в адресата необхідних пресупозицій та фонових знань.

Проблема передачі імпліцитності оригіналу при перекладі є важливою для теорії та практики перекладу і потребує

подальшого вивчення. Серед перспектив дослідження даної проблематики можна виділити історичний погляд на проблему імпліцитності (специфіка імпліцитності окремого видання за весь час свого існування або за певний період), особливості передачі імпліцитності в залежності від жанру і стилю твору, а також порівняння засобів вияву імпліцитності в англійській та українській мовах.

Література

1. Арутюнова Н.Д. Истоки, проблемы и категории прагматики / Н.Д. Арутюнова, Е.В. Падучева // Новое в зарубежной лингвистике. – М., 1985. – № 16. – С. 8–42.
2. Грайс П. Логика и речевое общение / П. Грайс // Новое в зарубежной лингвистике. – М., 1985. – № 16. – С. 217–237.
3. Жарина О.А. Категория имплицитности как основа для формирования единиц дискурса и текста (на материале русского и английского языков) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Английский язык» / О.А. Жарина. – Ростов-на-Дону, 2006. – 24 с.
4. Кобозева И.М. Лингвистическая семантика / Кобозева И.М. – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с.
5. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение / Комиссаров В.Н. – М. : ЭТС, 2001. – 424 с.
6. Костомаров В.Г. Старые мехи и молодое вино. Из наблюдений над русским словоупотреблением конца XX века / В.Г. Костомаров, Н.Д. Бурвикова. – СПб. : Златоуст, 2001. – 72 с.
7. Кухаренко В.А. Импликативность и проблема преобразований при переводе художественных текстов / В.А. Кухаренко // Текст и перевод. – М. : Наука, 1988. – С. 40–75.
8. Литвак Я.С. Засоби вираження імпліцитного заперечення в сучасній англійській мові / Я.С. Литвак // Вісник Запорізького державного університету. – 2002. – № 2. – С. 15–20.
9. Пирогова Ю.К. Имплицитная информация как средство коммуникативного воздействия и манипулирования / Ю.К. Пирогова // Проблемы прикладной лингвистики. – М., 2001. – С. 209–227.

10. Старикова Е.Н. Имплицинтная предикативность в современном английском языке / Е.Н. Старикова. – К. : Вища школа, 1994. – 141 с.
11. Сучасні аспекти дослідження мас-медійного дискурсу : Експресія – вплив – маніпуляція / [Л.О. Кудрявцева, Л.П. Дядечко, О.М. Дорофєєва та ін.] // Мовознавство. – 2005. – № 1. – С. 58–66.
12. Третьякова Е.А. Фольклорно-мифологический импликационал художественного текста как проблема перевода (на материале произведений Дж. Р.Р. Толкина) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Романо-германские языки» / Е.А. Третьякова. – СПб. : Санкт-Петербургский государственный университет, 2006. – 26 с.
13. Хамзина Г.К. Соотношение имплицитных и эксплицитных компонентов семантики высказывания-номинатива [Электронный ресурс] / Г.К. Хамзина. – Режим доступа : <http://www.ksu.ru/fil/kn7/index.php?sod=0>.
14. Хворостин Д.В. Скрытые компоненты смысла высказывания : принцип выявления : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Д.В. Хворостин. – Челябинск, 2006. – 23 с.
15. Чернов Г.В. Эквивалентность и адекватность перевода сквозь призму имплицитности / Г.В. Чернов. – М. : КомКнига, 2005. – 176 с.

*Статтю рекомендовано до друку кандидатом філологічних наук, доцентом кафедри іноземної філології і методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
Летючою Л.П.*

Стаття надійшла до редакції 24 лютого 2015 року